

Saksbehandler: An-Magritt Granli

Referanser:
SKR 38/07
KR 47/07

Saksdokumenter:

Dok.dato	Tittel	Dok.ID
02.03.2007	Innspill til formålsparagraf i barnehage og skole	13260
04.09.2007	Foreløpig høringsuttalelse KR sept 07.doc	18114

NOU 2007:6 Formål for framtida. Høringsuttalelse

Sammendrag

Kunnskapsministeren oppnevnte i juni 2006 Bostadutvalget for å gjennomgå og fremme forslag til et nytt formål for barnehage og opplæring. Utvalget overleverte sin utredning, NOU 2007: 6 "Formål for framtida – Formål for barnehagen og opplæringen", til Kunnskapsdepartementet i juni 2007. Kirkerådet og Mellomkirkelig råd er blant høringsinstansene til denne saken, som har høringsfrist 1. november då.

Sammen med flere andre kirkelige aktører har Kirkerådet vært med i prosessen rundt Bostadutvalgets arbeid med nytt formål for barnehagen og opplæringen. Kirkerådet har gitt både muntlige og skriftlige innspill til Bostadutvalget underveis.

Innspillene som ble oversendt Bostadutvalget i januar, la særlig vekt på at barnehagens og skolens virksomhet må bygge på menneskerettighetene og på grunnleggende verdier fra kristen og humanistisk tradisjon og kulturarv, på barnas egenverdi og plass i fellesskapet, på at formuleringer må ivareta det kulturelle og religiøse mangfoldet i elevflokket og på behovet for opplæring til respektfull og kritisk refleksjon rundt ulike religioner og livssyn. Dette er i tråd med høringen Kirkerådet ga til Barnehageloven i 2005.

Bostadutvalget har fremmet konsensusforslag til formålsparagrafer for barnehagen og for opplæringen. Dette var viktig for utvalget. Utgangspunktet for utvalget var at formålet skal uttrykke tre perspektiver; samfunnsperspektiv, individperspektiv og

skal uttrykke tre perspektiver; samfunnsperspektiv, individperspektiv og institusjonsperspektiv. Det er særlig forankringen av verdiene det har vært størst uenighet om. Konsensusforslagene har det samme verdigrunnlaget for barnehagen og opplæringen. Ved å sammenstille kristen og humanistisk tradisjon, ulike religioner og livssyn og menneskerettighetene åpner utvalget for en vid forankring.

Utvalgets medlemmer har presentert sine primærforslag i utredningen. Flertallet går primært inn for formålsparagrafer som ikke henviser til tros- eller livssyn, noen støtter konsensusforslaget og et mindretall har fremmet et eget forslag til et avsnitt knyttet til foreldreretten, en tydeliggjøring av verdienes forankring og mangfoldet i samfunnet som må gjenspeiles i skolen, og respekten for den enkeltes overbevisning.

I sin høringsuttalelse støtter Kirkerådet i hovedsak mindretallets forslag fordi det presiserer foreldreretten, verdigrunnlagets forankring og respekten for den enkelte og mangfoldet.

Forslag til vedtak

Mellomkirkelig råd har følgende innspill til høringsuttalelsen:

Kirkerådets forslag til vedtak

Kirkerådet ber om at den videre prosessen i arbeidet med nye formålsparagrafer for barnehagen og opplæringen blir fulgt opp av sekretariatet, og gir direktøren fullmakt til å ferdigstille høringsuttalelsen til departementet innen høringsfristen 1. november 2007.

Kirkerådet har følgende innspill til høringsuttalelsen:

Saksorientering

Bakgrunn

Kunnskapsministeren oppnevnte ved kongelig resolusjon i juni 2006 et utvalg, Bostadutvalget, for å gjennomgå og fremme forslag til et nytt formål for barnehage og opplæring. Utvalget overleverte sin utredning til Kunnskapsdepartementet i juni 2007. Kirkerådet og Mellomkirkelig råd er blant høringsinstansene til denne saken som har høringsfrist 1. november då. Departementet vil i løpet av september arrangere fem regionale høringskonferanser.

I forarbeidene til forslagene har Kirkerådet møtt Bostadutvalget representert ved utvalgsmedlemmer og sekretariat ved to anledninger. KR/MKR har levert skriftlig innspill (vedlagt) til utvalget underveis i prosessen. Det har også vært drøftinger mellom aktuelle kirkelige aktører som IKO, Kristen pedagogisk forbund (KPF), rådgivere ved bispedømmekontorene og representanter for de kristne barne- og ungdomsorganisasjonene i løpet av det siste året. IKO har koordinert mye av dette arbeidet.

Den vedlagte høringsuttalelsen bygger på disse og tilsvarende drøftinger, Kirkerådets høringsuttalelse til ny barnehagelov fra jan 05, innspill til Bostadutvalget i jan 07 og KM 11/04 Identitet og dialog.

De gjeldende formålsparagrafene har følgende ordlyd:

Barnehageloven § 1. Formål

Barnehagen skal gi barn under opplæringspliktig alder gode utviklings- og aktivitetsmuligheter i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem.

Barnehagen skal hjelpe til med å gi barna en oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier.

Eiere av private barnehager kan i vedtektene bestemme at andre ledd ikke skal gjelde.

Private barnehager og barnehager drevet av menigheter innen Den norske kirke kan i vedtektene fastsette særlige bestemmelser om livssynsformål.

Opplæringslova § 1-2. Formålet med opplæringa

Grunnskolen skal i samarbeid og forståing med heimen hjelpe til med å gi elevane ei kristen og moralsk oppseding, utvikle evnene og føresetnadene deira, åndeleg og kroppsleg, og gi dei god allmennkunnskap, slik at dei kan bli gagnlege og sjølvstendige menneske i heim og samfunn.

Den vidaregåande opplæringa skal ta sikte på å utvikle dugleik, forståing og ansvar i for-hold til fag, yrke og samfunn, og hjelpe elevane, lærlingane og lære-kandidatane i deira personlege utvikling. Den vidaregåande opplæringa skal vere med på å utvide kjennskapen til og forståinga av dei kristne og humanistiske grunnverdiene, den nasjonale kulturarven vår, dei demokratiske ideane og den vitskaplege tenkjemåten og arbeidsmåten.

Opplæringa i grunnskolen og den vidaregåande opplæringa skal fremje menneskeleg likeverd og likestilling, åndsfridom og toleranse, økologisk forståing og internasjonalt medansvar.

Opplæringa skal leggje eit grunnlag for vidare utdanning og for livslang læring og støtte opp under eit felles kunnskaps-, kulturog verdigrunnlag og eit høgt kompetansenivå i folket.

Opplæringa skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven, lærlingen og lære kandidaten. Det skal leggjast vekt på å skape gode samarbeidsformer mellom lærarar og elevar, mellom lærlingar, lære kandidatar og bedrifter, mellom skole og heim, og mellom skole og arbeidsliv. Alle som er knytte til skolen eller til lærebedriftene, skal arbeide for å hindre at elevar, lærlingar og lære kandidatar kjem til skade eller blir utsette for krenkjande ord eller handlingar.

Bostadutvalget har samlet seg om to konsensusforslag, et for barnehagen og et for opplæringen. Begge forslagene har imidlertid den samme ordlyden når det gjelder verdigrunnlaget. I prosessen har det vært viktig at nettopp dette skulle bli resultatet.

Bostadutvalgets forslag til formål for barnehagen lyder som følger:

Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på respekt for menneskeverdet, på åndsfrihet, nestekjærlighet, likeverd og solidaritet, slik disse grunnleggende verdiene kommer til uttrykk i kristen og humanistisk tradisjon, i ulike religioner og livssyn, og slik de er forankret i menneskerettighetene.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på naturen og hverandre. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.

Mánáidgárdi galgá ovttasbarggus ja ovttasrádiid ruovttuin áimmahuššat máná dárbbuid stoahkama ja fuolahusa hárrái, ja ovddidit oahppama ja olmmo in hábmema, mii galgá leat buotbe alálaš ovdáneami vuodđun. Mánáidgárdi galgá vuodđuduvvot olmmošárvvu, vuoigafriidavuoda, váibmoládisvuoda, ovttaárvosašvuoda ja solidáritehta ala, nu movt dát vuodđoárvvut bohtet ovdan kristtalaš ja humanistalaš árbevieruin, iešgudet oskkuin ja eallinoainnuin, ja nu go dat leat nannejuvvon olmmošvuoigatvuodaid julggaštusain.

Mánát galget movttain beassat hutkat, imaštallat ja didoštít. Sii galget oahppat luonddu ja gudetguimmiideaset váras atnit. Mánát galget ovdánahttit vuđolaš máhtuid ja gálggaid. Sis galgá agi ja eavttuid mielde leat mielváikkuhanvuoigatvuohta.

Mánáidgárdi galgá mánáid vuostáiváldit luohtámušain ja árvvus atnimiin, ja doahttalit mánávuoda iešárvvu. Dat galgá lágidit stoahkama ja oahppama suohtasin ja illun, ja leat hástaleaddji ja oadjebas báikin gos oktavuoha ja ustítvuohta leat guovddá is. Mánáidgárdi galgá ovddidit ovttaárvosašvuoda ja vuosttaldit buot lágán vealahemiid.

Utvalgets forslag til formål for opplæringen har følgende ordlyd:

Opplæringa i skole og lærebedrift skal opne dører mot verda og framtida og gi elevane historisk og kulturell innsikt. Ho skal byggje på respekt for menneskeverdet, på åndsfridom, nestekjærleik, likeverd og solidaritet, slik desse grunnleggjande verdiane kjem til uttrykk i kristen og humanistisk tradisjon, i ulike religionar og livssyn, og slik dei er forankra i menneskerettane.

Opplæringa skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte. Elevane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrøng. Elevane skal lære å tenkje kritisk, handle etisk og ta økologisk ansvar. Dei skal ha medansvar og høve til medverknad.

Skolen og lærebedrifta skal møte elevane med tillit og krav, og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

Skolen skal samarbeide med heimen.

Skuvllas ja oahppoásahusas galgá oahpahus rahpat uvssaid máilbmái ja boahhteáigái ja addit ohppiide historjjálaš ja kultuvrralaš ipmárdusa. Oahpahus galgá vuodduvuvot olmmošárvvu, vuoigafriddavuoda, váibmoláđisvuoda, ovttáárvosašvuoda ja solidáritehta ala, nu movt dát vuoddoárvvut bohtet ovdan kristtalaš ja humanistalaš árbevieruin, iešgudet oskkuin ja eallinoainnuin, ja nu go dat leat nannejuvvon olmmošvuoigatvuodaid julggaštusain. Oahpahus galgá ovddidit demokratiija, ovtadássásašvuoda ja diedalaš jurddašanvuogi.

Oahppit galget ovdánahttit máhtu, gelbbolašvuoda ja guottuid maid bokte sáhttet hálddašit ie aset eallima ja sáhttit searvat bargoeallimii ja servodaga oktavuodaide. Sii galget movttain beassat hutkat, imaštallat ja didoštít. Oahppit galget oahppat jurddašit kritihkalaat, doaibmat ehtalaat ja váldit ekologalaš ovddasvástádusa. Sis galgá leat mieldeovddasvástádus ja mielváikkuhan-vuoigatvuohta.

Skuvla ja oahppoásahus galget ohppiid vuostáiváldit luohttámušain ja gáibádusaiguin, ja addit sidjiide hástalusaid mat hábmejit olbmo ja ovddidit oahppanhálu. Buotlágán vealaheapmi galgá vuosttalduvvot.

Skuvla galgá ovttasbargat ruovttuiguin

I tillegg har utvalgsmedlemmene presentert sine primærforslag i utredningen. Det er bare utvalgsmedlemmene Birkedal, Byfuglien og Hætta (videre omtalt som mindretallet) som har formulert et alternativt avsnitt til en av paragrafene. Dette avsnittet omhandler tre anliggender; foreldreretten, en tydeliggjøring av verdienes forankring og mangfoldet i samfunnet som må gjenspeiles i skolen og respekten for den enkeltes overbevisning. Avsnittet lyder som følger:

Skolen skal, i samarbeid og forståing med heimen, gi historisk og kulturell forankring og utruste for livet. Skolen skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk tradisjon, og verdiar i menneskerettane og i ulike religionar og livssyn i samfunnet, slik som respekt for menneskeverdet, åndfridom, nestekjærleik, tilgjeving, sanning, likeverd og solidaritet. Skolen skal gje innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtyding. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte.

Utvalgsmedlemmene Bostad, Bull og Hareide støtter konsensusforslaget som sitt primærforslag og medlemmene Baumann, Chaudhry, Hornslien, Mile, Renberg, Sinding Aasen, Valen og Øzerk går primært inn for formålsparagrafer som ikke henviser til tros- eller livssyn.

Ved at det er lagt fram egne paragrafer for barnehage og opplæringer, er virksomhetenes særpreg ivaretatt.

I gjeldende formål for barnehagene gis det adgang til å reservere seg fra det kristne verdigrunnlaget i andre ledd. I tillegg gis det adgang for private barnehager og barnehager drevet av menigheter innen Den norske kirke til å fastsette særlige bestemmelser om livssynsformål i vedtektene. Dette er ikke videreført i forslag til nytt formål. Utvalget tilrår at fritaksbestemmelsene flyttes til et annet sted i barnehageloven og at private barnehager som ønsker å vedtektsfeste et alternativt verdigrunnlag, må gjøre dette kjent for godkjennende myndighet og de foresatte (NOU 2007 : 6, kapittel 2.7.4 s 30).

Når det gjelder konsekvenser for barnehagelovens §§2 og 3, vil departementet komme tilbake til dette med et eget høringsnotat i løpet av høsten. Det samme gjelder om tilpasset opplæring skal omtales særskilt i opplæringsloven (jmf kapittel 2.3 der det vises til St.mld. nr 16 (2006-2007) ... og ingen sto igjen).

Fra Kirkerådets høring til barnehageloven i 2005

Da departementet i 2004 inviterte til høring om ny barnehagelov, ble ikke formålsparagrafen foreslått revidert. I sin høringsuttalelse problematiserte Kirkerådet dette fordi formuleringen "Barnehagen skal hjelpe til med å gi barna en oppdragelse i samsvar med kristne grunnverdier" ble beholdt.

I høringsuttalelsen heter det blant annet:

Kirkerådet ser departementets intensjon om ikke å fremme formålsparagrafen til debatt ved denne anledning, men finner det lite tjenlig å utsette denne siden en ny lov nå skal vedtas i sin helhet. Vi ser, som departementet, behovet for et samsvar mellom barnehagens og skolens formål. Når det gjelder formuleringene til 2. ledd som ligger i høringen, mener vi arbeidsgruppens forslag til formulering er bedre enn den nåværende. Den bør imidlertid utvides så den lyder; "Barnehagens virksomhet skal bygge på de kristne og humanistiske grunnverdier". Vi mener imidlertid at det er nødvendig med et revideringsarbeid i begge tilfellene, og vil i den sammenheng komme med noen innspill til et eventuelt videre arbeid når det gjelder barnehagens verdigrunnlag. Det vil altså ikke foreligge noe konkret forslag til formålsparagrafens ordlyd fra oss. Om det i det videre skal hete formålsparagraf eller for eksempel verdigrunnlag, er også et tema som bør drøftes.

I arbeidet med formålsparagrafen (verdigrunnlaget) må en bestrebe at denne tar opp i seg det flerkulturelle/ flerreligiøse samfunnet vi lever i. Den må utformes slik at minoriteter ikke opplever seg overkjørt. I praksis vil det være vanskelig å finne formuleringer alle kan støtte fullt ut, men målet må være at den i størst mulig grad kan få støtte på tvers av ulike grupper i det norske samfunnet.

I dagens flerkulturelle samfunn vil det kunne oppleves utfordrende med begrepet "kristne verdier". Mange av de verdiene som ofte omtales som kristne verdier, vil

en finne igjen i de fleste religioner og livssyn. Her vil det være forankringen eller begrunnelsen for verdiene som er forskjellig. Det vil være positivt å finne en formulering av verdigrunnlaget som både gir minoriteter en opplevelse av respekt og integrering i samfunnet og som samtidig bekrefter majoritetens verdiarv. Dette nettopp fordi det ikke er noen motsetning mellom å si hvilke normative tradisjoner disse verdiene er hentet fra i vårt samfunn, og samtidig holde fast ved at verdiene også kan få tilslutning fra andre tradisjoner.

Det vil her også være nødvendig å minne om at det må være snakk om et vidt verdibegrep som bærer i seg mer enn moralske verdier. Dette må åpne for estetiske/ kunstneriske verdier, verdier nedfelt i språk og tradisjoner, nedarvet sed og skikk, helg og høytidsfeiring osv. Ved en nærmere presisering av dette, vil en kanskje unngå den utilsiktede koblingen som lett finner sted når "oppdragelse" knyttes til "kristne verdier". Disse kan lett oppfattes som etiske holdninger, og dermed gi en opplevelse av at kristen tro er et spørsmål om moral.

Dette vil igjen måtte gi seg utslag i innholdet i barnehagen. Verdigrunnlaget må åpne for at alle barn får noe kjennskap til den kristne tro og tradisjon slik den nedfeller seg i for eksempel feiringen av høytidene. I et samfunn hvor den kristne tro har hatt en sterk posisjon gjennom generasjoner, vil mange av kulturuttrykkene (litteratur, bildende kunst osv) bære i seg motiv fra denne tradisjonen. Alle bør ha et minimum av kjennskap til denne arven. Dette er ikke synonymt med en kristen oppdragelse.

Formålsparagrafen for barnehagen ble ikke endret i denne forbindelse.

Fra Kirkerådets innspill til Bostadutvalget januar 2007

I brevet til departementet er det lagt vekt på følgende:

- Kirkerådet vil understreke at barnehagens og skolens virksomhet må bygge på menneskerettighetene og på grunnleggende verdier fra kristen og humanistisk tradisjon og kulturarv. Vi vil her konkret peke på verdier som menneskelivets ukrenkelige verdi, ansvaret for miljø og skaperverk, kritisk tenkning, respekt for mangfold og annerledeshet, likestilling, solidaritet og nestekjærlighet.
- Skolen og barnehagen bør fokusere på barna, deres verdi, deres plass i fellesskapet lokalt, nasjonalt og globalt, på rettferdighet og ansvar, og hvordan man skaper trygghet, romslighet og tillit overfor hverandre.
- I arbeidet må en komme fram til formuleringer som ivaretar det kulturelle og religiøse mangfold som dagens elevflokk utgjør, slik at ingen opplever seg fremmedgjort eller ekskludert. Skolens verdigrunnlag må være forankret i en bred folkelig konsensus og på denne måten ha legitimitet.

- Et formål med opplæringen er å gi kunnskap om, samt stimulere til respektfull og kritisk refleksjon rundt de ulike religioner og livssyn. Samtidig er det en utfordring å ta vare på vår nasjons kulturelle og religiøse røtter. Den kristne kulturarven er en viktig del av disse røttene, det er derfor viktig å bringe den videre i stadig fornyelse.

Fra Identitet og dialog (KM 2004)

Kulturarv eller verdier

Begrepet kulturarv er ikke brukt i forslagene til formålsparagrafer. Kirkemøtet 2004 vedtok dokumentet "Identitet og dialog" som svar på en henvendelse fra regjeringens stat-kirke-utvalg om en representativ uttalelse om kirkeforståelsen. Her understrekes nettopp både viktigheten av religions- og livssynsfrihet, myndighetenes likebehandling av alle og den kristne kulturarvens betydning i samfunnet.

Dokumentet legger vekt på at Den norske kirke både anerkjenner og støtter religions- og livssynsfrihet som en grunnleggende menneskerett, både i Norge og i andre land:

Den norske kirke forutsetter at myndighetene behandler alle religiøse og livssynsmessige grupperinger likeverdig og rettferdig og vil selv arbeide for å fremme gjensidig respekt og forståelse mellom ulike tros- og livssynssamfunn.

Dokumentet peker også på at Den norske kirke med sine lange historiske røtter er en forvalter av tradisjoner og verdier i kultur og samfunnsliv. Både lokalt og nasjonalt spiller kirkelige tradisjoner og seremonier en viktig rolle i mange sammenhenger, Videre heter det:

Kristendommen som kulturarv er det imidlertid ikke Den norske kirke og de andre kirkesamfunnene alene som forvalter i det norske samfunn. Gjennom 1000 år har evangeliet satt dype og varige spor i folk og samfunn, noe som i dag blant annet lar seg gjenfinne i menneskesyn og virkelighetsforståelse, i ukens og årets rytme i hverdag og helg. (Kirkerådet 2004:16 pkt 25).

Formuleringene i denne teksten minner om den generelle delen av L 97 (Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen).

I forbindelse med det pågående arbeidet med ny formålsparagraf for skolen kan det være verd å merke seg at uavhengig av hvordan de fremtidige relasjonene mellom kirke og stat blir ordnet, vil Den norske kirke arbeide for at kristne verdier fortsatt skal være en viktig del av samfunnets verdigrunnlag (Kirkerådet 2004:17 pkt 28).

Det har til nå ikke vært presentert gode formuleringer der en både gir verdigrunnlaget for barnehage og opplæring en religiøs tolkningsramme og knytter formidlingen og fornyelsen av kulturarven til den kristne og humanistiske tradisjonen. I et av diskusjons-utkastene Bostadutvalget la fram i januar 07, het det "Opplæringa skal byggje på grunnleggjande menneskerettar. Ho skal formidle og fornye kulturarven med røter i kristendom, humanisme, demokrati og vitskapeleg tenkjemåte". Dette var en formulering Kirkerådet støttet i sitt innspill til det videre arbeidet i Bostadutvalget. Forslaget har en

meget god formulering når det gjelder formidlingen og fornyelsen av kulturarven, men verdiene mangler en religiøs forankring/tolkningsramme.

Vurdering

Siden høringsfristen er 1. november, anbefaler sekretariatet at høringsuttalelsen betraktes som en foreløpig høringsuttalelse som sendes til kirkelige aktører. Aktuelle innspill fra Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd innarbeides i denne. Slik kan den foreløpige høringsuttalelsen være med å danne grunnlag for andres høringsarbeid, og Kirkerådet vil fortsatt være med i den pågående prosessen for å få ytterlige innspill fra ulike fagmiljøer. På bakgrunn av innspillene, ønsker Kirkerådet å arbeide videre med et forslag til formuleringer til formålsparagrafene. Direktøren gis fullmakt til å ferdigstille den endelige høringsuttalelsen.

Oppsummering

De synspunktene som kommer fram i den foreløpige høringsuttalelsen kan oppsummeres slik:

- Kirkerådet vil i hovedsak støtte mindretallets (Birkedal, Byfuglien og Hætta) forslag til 1. avsnitt i formålsparagrafen for opplæringen. Dette gjelder særlig foreldre retten, verdiforankringen og respekten for den enkelte og mangfoldet.
- Til dette forslaget ønsker Kirkerådet et tillegg, "og utvikle", slik at det heter: "Skolen skal bygge på, og utvikle, grunnleggjande verdier..."
- I tillegg til verdiene som er nevnt i Bostadutvalgets forslag, vil Kirkerådet at verdiene "tilgjeving og sanning" fra mindretallets forslag uansett skal nevnes i et nytt formål.
- Kirkerådet mener at begrepet kulturarv bør tas inn i forslagene, gjerne med formuleringen fra forslag 4 fra Bostadutvalget i januar 07 "Ho skal formidle og fornye kulturarven med røter i ..."
- Kirkerådet ønsker et klarere fokus på foreldre retten i formålsparagrafen for opplæringen. Formuleringen bør primært hentes fra KPFs forslag eventuelt fra mindretallets forslag.
- Private barnehager og barnehager eiet eller drevet av menigheter innen Den norske kirke sin rett til å fastsette særlige bestemmelser om livssynsformål i vedtektene, må sikres en videreføring.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Vedtaket medfører ingen økonomiske eller administrative konsekvenser.

DEN NORSKE KIRKE

Kirkerådet, Mellomkirkelig råd, Samisk kirkeråd

Bostadutvalget Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep.
0032 OSLO

Dato: 02.03.2007

Vår ref: 07/97-2 VFJ

Deres ref:

Innspill til formålsparagraf i barnehage og skole

Verdigrunnlaget for utdanningen og formålet med arbeidet i skolen og barnehagene er sentralt for hele samfunnet, og dermed for Den norske kirke og dens medlemmer. Det er gledelig og viktig - sett fra kirkens side - at det arbeides svært grundig med å finne samlende uttrykk for skolens og barnehagens formålsparagraf. Barnehage og skole har ulike mandat, dette må gjenspeiles i formålsparagrafene samtidig som det er viktig med en felles verdiforankring. Det norske samfunn er et mer flerkulturelt, flerkonfesjonelt og flerreligiøst samfunn enn før. Det er derfor ikke lenger naturlig at formålsparagrafene sier at skole og barnehage skal gi en "kristen oppdragelse", selv om dette heller ikke i nåværende formålsparagraf er å forstå slik at skolen skal gi individuell, kristen trosopplæring.

Kirkerådet vil understreke at barnehagens og skolens virksomhet må bygge på menneskerettighetene og på grunnleggende verdier fra kristen og humanistisk tradisjon og kulturarv. Vi vil her konkret peke på verdier som menneskelivets ukrenkelige verdi, ansvaret for miljø og skaperverk, kritisk tenking, respekt for mangfold og annerledeshet, likestilling, solidaritet og nestekjærlighet.

Formålsparagrafene må fokusere på de grunnleggende verdier og mål vi har felles i vårt samfunn. Skole og barnehage er svært viktige arenaer for dannelsen av den enkelte borger og for relasjonene mellom borgerne i Norge. Skolen og barnehagen bør fokusere på barna, deres verdi, deres plass i fellesskapet lokalt, nasjonalt og globalt, på rettferdighet og ansvar, og hvordan man skaper trygghet, romslighet og tillit overfor hverandre.

I arbeidet med ny formålsparagraf er det viktig å komme frem til formuleringer som ivaretar det kulturelle og religiøse mangfold som dagens elevflokk utgjør, slik at ingen opplever seg fremmedgjort eller ekskludert. Skolens verdigrunnlag må være forankret i en bred folkelig konsensus og på denne måten ha legitimitet. Kirkerådet mener derfor at formålsparagrafen bør inneholde en formulering der det presiseres at et formål med opplæringen er å gi kunnskap om, samt stimulere til respektfull og kritisk refleksjon rundt de ulike religioner og livssyn. Samtidig er det en utfordring å ta vare på vår nasjons kulturelle og religiøse røtter. Den kristne kulturarven er en viktig del av disse røttene, det er derfor viktig å bringe den med videre i stadig fornyelse.

Kristendommen har preget historien i Norge gjennom 1000 år og satt dype og varige spor i folk og samfunn, noe som i dag bl.a. lar seg gjenfinne i menneskesyn og virkelighetsforståelse, i ukens og årets rytme i hverdag og helg.

Skole og barnehage må gi oppdragelse, opplæring og dannelse i samsvar med de verdier, normer og mål som foreldrene står for. De aller fleste barn i Norge er medlemmer eller tilhører sammen med sine foreldre et kristent kirkesamfunn. Det bør avspeiles i formuleringene av formålsparagrafene, blant annet ved at formål og verdier svarer til sentrale verdier og normer fra den kristne tradisjon. Det bør søkes uttrykk for slike verdier og mål som kan virke samlende for hele befolkningen.

Skole og barnehage må bidra til et helhetsperspektiv på livet. Det religiøse liv og de religiøse tradisjoners i det offentlige liv må derfor komme til uttrykk, og skolen må ikke bidra til dette blir avgrenset til privatsfæren. Det bør derfor være en referanse til den rolle den kristne tradisjon og dens verdier har i vårt land, og at dette kan formuleres i kombinasjon med referanser til annen tro eller livssyn.

Kirkerådet vil også peke på at skolen skal bidra til at elevene forstår lokalsamfunnet, det nasjonale fellesskap og det verdensvide samfunn. Skole og barnehage må derfor søke å gjøre barn og unge i stand til å leve i, fortolke og forstå et flerreligiøst og livssynspluralistisk samfunn. På denne måten får religiøsitet plass i det offentlige rom hvor den åpent kan diskuteres, og ikke fortrenses til lukkede rom.

Av de foreliggende forslag fra utvalget ser vi at **forslag 4** (om opplæringa) rommer mye av det vi har pekt på over og som er viktig i forhold til kristen kulturtradisjon og religionens plass i det offentlige rom. Formuleringen "...formidle og fornye kulturarven med røter i kristendom, humanisme, demokrati...." knytter det kristne aspektet ikke bare til verdiene, men også til kulturarven. Denne formuleringen kan gjerne videreføres med en tilføyelse av "kritisk refleksjon/tenkemåte" som er en viktig verdi sett fra kirkens ståsted.

Med vennlig hilsen

Gerd Karin Røsæg
Gerd Karin Røsæg
ass. direktør

Vibeke Fjeld
Vibeke Fjeld
seniorsekretær

Høring NOU 2007:6 Formål for framtida - Nye formålsparagrafer for barnehage og opplæring

Foreløpig høringsuttalelse fra Kirkerådet

Kirkerådet har mottatt "Høring NOU 2007:6 Formål for framtida – Formål for barnehagen og opplæringen" fra Kunnskapsdepartementet og har behandlet denne i møte 13.-14. september 07.

Kirkerådet finner det tjenlig at vi nå får et nytt formål for barnehage og opplæring. Det er problematisk å beholde formuleringer som "...kristen og moralsk oppseding" i vårt flerkulturelle og flerreligiøse samfunn. Dette påpekte Kirkerådet ved høringen i forbindelse med ny barnehagelov. Det betyr ikke at en tilknytning til kristne grunnverdier og kulturarv skal utelates, men må settes inn i en videre sammenheng.

Det har i lengre tid vært behov for en forenkling av språket i formålsparagrafen. Den bærer tydelig preg av at flere paragrafer er satt sammen uten en gjennomgående bearbeidelse. Det arbeidet som nå har funnet sted, ønskes derfor velkommen.

Ut fra sin rolle finner Kirkerådet det naturlig kun å kommentere enkelte deler av forslagene. Dette er i hovedsak knyttet til leddet som omhandler verdiene og deres tolkningsramme.

a) Foreldreretten

Samarbeidet med "heimen (foreldre/føresatte)" må gis en tydelig plassering i lovteksten for opplæringen. Slik den er omtalt i utvalgets forslag, som et vedheng, oppleves det ikke som et viktig signal om hjemmets rolle som ansvarlig for barnets oppdragelse og opplæring og betydningen av at skolens virksomhet skal skje i samarbeid og forståelse med hjemmet. Kirkerådet vil her slutte seg til innspillene fra Foreldreutvalget for grunnskolen med flere som understreker betydningen av at dette trekkes inn allerede i første avsnitt. Slik det er plassert i forslaget fra Kristent Pedagogisk Forbund (KPF) – og i mindretallets primærforslag.

"I samarbeid og forståelse med hjemmene skal skolen ruste elevene for livet, arbeide og virke til beste for elevene og medvirke til at de i og utenfor skolesamfunnet opplever hverdagen som god og meningsfylt." (KPF)

"Skolen skal, i samarbeid og forståelse med heimen, gi historisk og kulturell forankring og utruste for livet." (mindretallet)

Primært vil Kirkerådet støtte forslaget fra KPF.

I utvalgets forslag for barnehagen, har dette en god formulering. Der heter det: *"Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling"*.

b) Barnehagens og opplæringens verdigrunnlag

Kirkerådet ser det som verdifullt at verdiforankringen både i barnehage og opplæring har en felles formulering og at denne er gitt en forankring både i menneskerettighetene og i de ulike religioner og livssyn.

Samtidig er det viktig å ha for øye den tradisjonen og kulturarven som har preget vårt samfunn og som Kirkerådet fortsatt ønsker skal prege vårt samfunn under en stadig fornyelse.

I et samfunn der nærmere 90 % av befolkningen tilhører et kristent trossamfunn, vil det være å tilsløre virkeligheten dersom dette ikke også får prege barnehagens og opplæringens formålsparagrafer. I denne sammenhengen er det viktig at både majoritet og minoriteter behandles med respekt.

Den beskrivelsen NOU 2007:6 gir av dette i kap 4.3, der medlemmenes tro er forsøkt definert bort, oppleves som respektløst. *"Det ser ut til at det for mange er fullt legitimt å delta i religiøse ritualer uten å stille krav til seg selv om å ha en avklart religiøs tro. For disse vil ritualene være en arena for følelser, minner og ettertanke, ikke først og fremst tilslutning til tro."* (s 46)

Barnehage og opplæring skal bidra til at barna og de unge forstår dagens samfunn i det globaliserte Norge. Formålsparagrafene må derfor søke å gjøre dem i stand til å leve i, fortolke og forstå et flerreligiøst og livssynspluralistisk samfunn. På denne måten får religiøsitet plass i det offentlige rom hvor den åpent kan diskuteres, og ikke avgrenses til den private sfære. Kirkerådet mener derfor at formålsparagrafen bør inneholde en formulering der det presiseres at et formål med opplæringen er å gi kunnskap om, samt stimulere til respektfull og kritisk refleksjon rundt ulike religioner og livssyn. Et mål for barnehage og opplæring må være å ruste barna og de unge til å leve i et samfunn der religionen har en naturlig plass i det offentlige rom.

Det er derimot helt klart at barnehage og skole ikke skal drive trosopplæring; det vil si opplæring til tro i en bestemt religion eller livssyn. Dette er foreldrenes og det enkelte trossamfunns ansvar fullt og helt. Og nettopp Trosopplæringsreformen, vedtatt av Stortinget mai 2003, skal styrke tros- og livssynssamfunnene i dette arbeidet.

Formålsparagrafene bør vise til noen konkrete verdier som barnehage og opplæring skal bygge på og som skal prege hele virksomheten. Her vil de faktiske verdiene være det viktigste å enes om. Både konsensusforslaget og mindretallsforslaget har en slik opplisting av konkrete verdier. Når det gjelder utvalg av verdier som er tatt med i forslagene fra departementet, merker Kirkerådet seg at de i en viss grad er samsvarende med mindretallets forslag. **"Tilgjeving og sanning"** er ikke med i konsensusforslaget. Dette er viktige grunnverdier i den kristne lære. Kirkerådet ber om at disse føyes inn i listen over verdier barnehage og skole skal bygge på. Den vil da lyde slik: *"Ho skal byggje på respekt for menneskeverdet, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, sanning, likeverd og solidaritet, slik desse grunnleggjande verdiane kjem til uttrykk i kristen og*

humanistisk tradisjon, i ulike religionar og livssyn, og slik dei er forankra i menneskerettane”.

Det er samtidig viktig å kontekstualisere de nevnte verditermene, slik at man vet hvilket verdiinnhold det faktisk er snakk om. Dette lar seg vanskelig gjøre uten å referere til verdienes samtidige tolkingshorisont. Verdigrunnlaget må for det første ikke forstås statisk – skolen skal bygge på dette, men samtidig aktivt være med å videreutvikle det. En henvisning til dette savner Kirkerådet i konsensusforslaget. For det andre bør ikke verdigrunnlaget virke ekskluderende – verken for majoritet eller minoritet – men best mulig være forankret i en bred folkelig konsensus og på denne måten ha legitimitet. Kirkerådet er opptatt av at Den norske kirke sammen med de andre kristne kirkesamfunnene skal gi rom for andre religioner og livssyn i denne saken. Samtidig som en vet at å underslå de faktiske forhold i samfunnet heller ikke er en farbar vei å gå.

Kirkerådet vil derfor primært støtte mindretallets forslag, med et innskudd der en presiserer at også verditermene er under utvikling, slik at det heter: *”Skolen skal bygge på, og utvikle, grunnleggjande verdier i kristen og humanistisk tradisjon, og verdier i menneskerettane og i ulike religioner og livssyn i samfunnet, slik som...”*

Med dette understrekes de kristne og humanistiske verdiene som vårt samfunn er tuftet på. Samtidig understrekes betydningen av forankringen disse verdiene har i menneskerettighetene og andre tros- og livssynssamfunn vi har representert i landet.

c) Mangfold og respekt

Barnehage- og opplæring skal ikke oppdra til tro. Det er foreldrenes og trossamfunnenes eget ansvar. Barnehagens og opplæringens virksomhet skal bygge på de fellesverdiene samfunnet er bygd på, og ikke underslå at dette er verdier vårt samfunn har hentet fra den kristne og humanistiske tradisjon. Kirkerådet ønsker ikke å gjøre virksomhetene historieløse i bestrebelsene på å komme den nye tiden i møte. Ønsket er derimot å forankre virksomheten i tradisjonen og se de faktiske forhold i dagens samfunn samtidig som blikket rettes framover med ønsket om en kritisk vurdering og stadig utvikling av kulturarven.

Kirkerådet støtter mindretallet med hensyn til barns rett til innsyn i en sammensatt kultur der både majoritet og minoritet blir synliggjort, ikke bare det som er felles. Alle bør derfor ha et minimum av kjennskap til den kristne kulturarven. På samme måte som kjennskap til andre religioner og kulturer er viktig for forståelsen av det mangfoldet samfunnet utgjør og respekten både for eget og andres ståsted. I denne dannelsingsprosessen er skolen en viktig aktør.

d) Mestring av livet

Barn og unge skal rustes for livet. I andre avsnitt i paragrafene finner vi gode aspekter ved dette. Elevene skal lære å tenke kritisk, handle etisk og ta økologisk ansvar. Barna

skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på naturen og hverandre.

Skal en ruste barna til et sunt forhold til og en stadig fornyelse av samfunnet og tradisjonene vi lever i, må kritisk tenkning løftes fram. Etisk handlemåte og økologisk ansvar er også innenfor kirken viktige anliggender. Kirkerådet er meget tilfreds over disse formuleringene i forslagene.

e) Private barnehager og verdiforankring

I den gjeldende loven gis det adgang for private barnehager og barnehager eiet eller drevet av menigheter innen Den norske kirke til å fastsette særlige bestemmelser om livssynsformål i vedtektene. Denne rettigheten må sikres en videreføring, og Kirkerådet forutsetter at dette flyttes til et annet sted i barnehageloven slik Bostadutvalget tilrår.

Konklusjon

De synspunktene som har kommet fram ovenfor oppsummeres med følgende innspill til departementets videre arbeid med forslagene til formålsparagrafer for barnehage og opplæring:

- Kirkerådet vil i hovedsak støtte mindretallets (Birkedal, Byfuglien og Hætta) forslag til 1. avsnitt i formålsparagrafen for opplæringen. Dette gjelder særlig foreldreretten, verdiforankringen og respekten for den enkelte og mangfoldet.
- Til dette forslaget ønsker Kirkerådet et tillegg, "og utvikle", slik at det heter: "Skolen skal bygge på, og utvikle, grunnleggjande verdiar..."
- I tillegg til verdiene som er nevnt i Bostadutvalgets forslag, vil Kirkerådet at verdiene "tilgjeving og sanning" fra mindretallets forslag uansett skal nevnes i et nytt formål.
- Kirkerådet mener at begrepet kulturarv bør tas inn i forslagene, gjerne med formuleringen fra forslag 4 fra Bostadutvalget i januar 07 "Ho skal formidle og fornye kulturarven med røter i ..."
- Kirkerådet ønsker et klarere fokus på foreldreretten i formålsparagrafen for opplæringen. Formuleringen bør primært hentes fra KPFs forslag eventuelt fra mindretallets forslag.
- Private barnehager og barnehager eiet eller drevet av menigheter innen Den norske kirke sin rett til å fastsette særlige bestemmelser om livssynsformål i vedtektene, må sikres en videreføring.

Trond Berg Eriksen: Er Norge en "kristen" stat?

Innledning ved kirkens Menneskerettighetsutvalg 30. august 2007

Spørsmålet er blitt aktuelt i forbindelse med en såkalt "verdiparagraf" i Grunnloven. Bør Grunnloven ha en henvisning til den kristne kulturarven, eller kan vi greie oss uten? Spørsmålet i overskriften er enkelt å besvare. Selvsagt kan ikke en stat være "kristen" i noen rimelig mening. Dag Hareide har rett i det han sier til "Vårt Land" i sommer om "Adjektivkristendommens bedrøvelige historie" (15.06.2007): Det er bare mennesker som kan være kristne.

Man kunne kanskje omgå problemet ved å skille det "kristne" fra det "kristelige", slik man har gjort det i navnet "Kristelig Folkeparti". Det "kristelige" skulle da være en noe fjernere, mykere og mer alminnelig variant av det "kristne". Det skulle være inspirert eller påvirket eller preget av kristendommen, men uten altfor påtrengende attributter. Det "kristelige" kunne forholde seg til det "kristne" som juleengelen til trosbekjennelsen, som påskeferien til forsakelsen.

Jeg er usikker på hva som ville være vunnet med en slik distinksjon. Tradisjonelt har jo det nesten-kristne vært oppfattet som en farligere motstander av kristendommen enn det blanke og bare hedenskap. For man kan ikke være eller bli kristen gjennom en glidende tilnærming. Det vil alltid kreve en eller annen form for beslutning, et hopp. I mine øyne kan man derfor ikke skjerme det "kristne" med det "kristelige". Man kan ikke addere bitvis kristelighet til kristendom. Derfor tror jeg ikke jeg forstår den strategiske tanken bak den såkalte "adjektiv-kristendommen", dvs. ønsket om kile det omstridte adjektivet inn overalt hvor kunne passe.

De aller fleste av dem som har tenkt kristent og teologisk i vår tradisjon, har tvertimot hatt en spesiell bekymring for at det kristne ikke skulle være omgitt av et diffust ingenmannsland befolket av juleengler og påskeferier. Jeg har – i likhet med kollega Jan Inge Sørbø, "Frels Christendommen fra Staten" (2007) – savnet en prinsipiell diskusjon av slike avgrensninger i den endeløse statskirkedebatten. Diskusjonen har til nå stort sett beveget seg i nyttekalkyler, mens jo forholdet mellom stat og kirke er et kristent læreproblem fra første stund.

Det problematiske forholdet mellom den kristne menigheten og de romerske keiserne fremtvang en teologi om kirken og dens forhold til øvrigheten allerede i aposteltiden. Saklig sett var problemet relativt enkelt så lenge Kirken var en forfulgt minoritet. Virkelig kritisk ble forholdet først i tiden mellom Konstantin den Store (312) og Theodosius den Store da kristendommen etter hvert ble flertallsreligion og statsreligion i Romerriket (390). Først da flyttet de frommeste ut i ødemarken for å slippe unna de karriere-kristne som ville opp og frem i den keiserlige administrasjonen med korsmerket på jakkeslaget.

Hadde Kirken virkelig for alvor og uten motforestillinger blitt en "statskirke" med keiseren som overhode, ville den ha gått på skraphaugen i selskap med den politiske og militære organisasjonen da Romerriket falt sammen. Men gudskjelov fantes det også en frafallen keiser, Julian Apostata (361-63). Slik ble de troende minnet om at keiserne ikke var til å stole på. Kirken måtte henges på en annen knagg. Kirkefaderen Augustin (354-430) formulerte nettopp av den grunn læren om at "de helliges samfunn" var usynlig. Hvem som tilhørte det, var ukjent for andre mennesker. For Augustin ville det være absurd å kalle Romerstaten "kristen" selv om han innså at det kunne innebære visse fordeler. Man kunne for eksempel bruke keiserens våpen mot kjettere. Augustin opplevde at kristendommen ble "statsreligion", men det imponerte ham ikke.

Augustin hadde endog reservasjoner mot å kalle Kirken "kristen", fordi ikke noe menneske kunne vite hvem som i siste instans tilhørte "de helliges samfunn". Det ville ikke være enkelt å følge opp Augustins kirketeologi i praktisk kirkepolitikk, men den minner oss om "adjektiv-kristendommens" dobbelte begrensninger. Om man betrakter menigheten innenfra eller utenfra, er bruken av adjektivet "kristent" problematisk. I teorien er det bare Gud som har den fulle oversikten over hvor adjektivet passer.

Den bysantinske staten på Balkan og i det senere Russland var "kristen" i den mening at kristendommen var den statsbærende ideologien og makthavernes ryggdekning. I samme mening var den protestantiske staten Danmark-Norge "kristen" før 1814, rett og slett for Kongen var "kristen". Cuius regio eius religio-prinsippet, nemlig at Kongen skulle bestemme undersåttens religions- og konfesjonstilhørighet, var imidlertid den sterkeste tenkelige kontrast til både Augustins kirketeologi og den unge Martin Luthers to-regimentslære. For ikke å nevne hvordan den kristne staten tok seg ut for Søren Kierkegaard i 1850-årene.

I katolske land var situasjonen prinsipielt annerledes, fordi en pave ikke kan krype for noen konge. Men i praksis var samrøret mellom Kirken og statsforvaltningen, for eksempel i Frankrike så nært på 1700-tallet at Kirken nesten havnet i søpla sammen med det gamle regimet da det falt i 1789. De som mente at den franske staten hadde vært "kristen" under det gamle regimet, ønsket seg en helt ny religion for den nye staten etter 1789. De ville avskaffe søndagen og fjerne alle kirkelige helligdager fra kalenderen. Det var det en viss logikk i.

Om vi nå igjen spør om den norske staten er eller bør kalles "kristen", er det svære vanskeligheter knyttet også til det andre hovedordet. For hva er en "stat"? Den moderne staten slik den vokste frem som en sentral, byråkratisk forvaltning

av borgernes liv og behov, er en arv fra den franske Solkongens tid. Senere er den bare blitt mer og mer effektiv. Det fantes ingen moderne stat på Machiavellis tid, på begynnelsen av 1500-tallet, da han trakk det skarpe teoretiske skillet mellom religionens og politikkenes felter. Han måtte virkelig anstrenge seg for å begrunne det politiske feltets selvstendighet i forhold til Kirken.

Siden 1500-tallet har den moderne staten vokst som en sopp og strukket sine tråder inn i hvert eneste hjem, i hvert eneste sinn. Den såkalte sekulariseringen har nettopp vært statens triumfferd. Det store og det lille, det indre og det ytre er skritt for skritt blitt penetrert av forvaltningsrasjonalitet, kontrollapparat og permanent overvåkning. Forholdet mellom det offentlige og det private, stat og samfunn, tvang og frivillighet er så komplisert i det moderne livet, at om staten også skulle være "kristen", ville sentrale motkrefter mot den totale forvaltningen av borgernes liv være knust allerede i utgangspunktet.

Tradisjonelt var jo nettopp troen en mulig beskyttelse av det private mot det offentlige, av samfunnet mot staten, av personlig frihet mot standardiseringstvang. En "mulig" beskyttelse, sier jeg. For forvaltningen har selvsagt også alltid ønsket kontroll over hjertene. Derfor har samrøret mellom staten og kristendommen ikke sjelden vært en dans med Djevelen. I mine øyne er det uforståelig at Kirken har betraktet §2 i Grunnloven som en gevinst det er verd å forsvare.

Jeg mener at en slik holdning hviler på en naiv oppfatning av den moderne staten, dens maktvilje og kontrollbehov. Gjennom §2 har staten nøytralisert og lammet den verdikorreksjonen som kunne ha vært artikulert i det private, i samfunnets mellommenneskelige relasjoner, utfra trosfriheten og tankefriheten mot det offentliges panoptiske forvaltning. For å sette det på spissen:

Opphevelsen av konventikkel-plakaten i 1842 var ikke et fremskritt, men en ytterligere utydeliggjøring av fronten mellom kristentro og sekularisering.

Bør Grunnloven ha en henvisning til kristendommen i det hele tatt? Lover og forfatninger har også alltid et sterkt dekorativt element i seg. Om vi ønsker at lovene også skal gi påminnelser om vår historie, er §2 kanskje ikke så gal. Men om dette er en lov som åpenbart ikke forplikter forvaltningen og myndighetene annet enn i økonomiske saker, er gevinsten ved å beholde den temmelig tvetydig. Hvis avgjørende kristne verdier faktisk ikke har noe gjennomslag i denne statens forvaltningspraksis, kunne vi greie oss med en lov som regulerte kirkens økonomi – og ikke noe annet. Slik saken står, får staten en ufortjent englemaske i bytte for økonomiske utlegg. Samtidig lar Kirken seg binde av en byttehandel hvor statens engasjement ikke er ideologisk, men økonomisk.

Lover skal kanskje ikke bare bedømmes utfra sin ordlyd og de interesser som lå bak dem. I historisk perspektiv må en lov også bedømmes utfra sine faktiske funksjoner. Hvordan har man oppfattet båndet mellom stat og kirke i Norge fra embedsmannsstaten til ettpartistaten og senere? En lov med uendret ordlyd kan jo leses helt forskjellig innenfor stadig nye konfliktmønstre. Da §2 ble formulert, fantes det ingen annen religion i riket enn statens offisielle protestantisme. Dermed overdriver vi kanskje graden av normativitet i lovformuleringen. Det kan være at §2 rett og slett beskriver status og krever at slik som det er, skal det være i fortsettelsen også.

Den religiøse enigheten var statsbærende i Danmark-Norge, og Kongen var Kirkens høyeste myndighet. Grunnloven fra 1814 bevarer altså et arvestykke fra den spesielle reformasjonshistorien i Danmark-Norge. Enevoldsherskerens religion var rikets religion. De felles religiøse forutsetninger var så udiskutable at man ikke engang formulerte bestemmelser om religionsfrihet i Grunnloven. Helt

uskyldig var teksten imidlertid ikke. Jøder og jesuitter ble utstengt. Bare 20 år senere ble situasjonen tydeligvis kritisk da haugianere og kvekere faktisk ble straffedømt, fordi de prekte offentlig uten statsprestenes tillatelse. Nå tok liberale krefter til orde for en viss religiøs toleranse for utenlandske borgere eller borgere med utenlandsk bakgrunn. Jødene fulgte med på denne vognen (1851), jesuittene ikke.

Helt frem til 1845 fantes det forbud mot religionssamfunn utenfor statskirken. Først i 1964 ble religionsfriheten knesatt i Grunnloven. Da hadde en rekke mindre skanser falt én etter én – for eksempel konfirmasjonsplikten (1911) og konfesjonsplikten for regjeringsmedlemmer (1919). Kirkens plass i embedsmannsstaten var bestemt av Kongens autoritet. Både Kirkens og Kongens makt ble legitimert ovenfra, fra Gud, ikke nedenfra, fra folket.

Etter den fredelige revolusjonen i 1884 da embedsmannsstaten gjennom Venstre ble forvandlet i retning av et liberalt demokrati, var det gamle kirkemonopolet med dets opprinnelige begrunnelse i prinsippet knust. Berge Furre beskriver poengtert og veltalende (NTT 1994) hvordan Kirken tidligere hadde stått over dagspolitikken, slik Kongen gjorde det. Men i den pluralistiske Venstre-styaten ble kirkens votum gjenstand for en drakamp mellom ulike politiske fraksjoner. Særlig for Venstre selv ble denne politiseringen av kirkesaker skjebnesvanger. For det det viste seg snart at partiet omfattet to sterke og uforsonelige fløyer i de saker som angikk kirken.

Venstre-statens løsning var en stadig balansegang, fordi ingen for alvor ønsket å løsrive kirken fra staten. Myndighetene ville høste fordelene av en utstrakt kontroll, samtidig som de skjønnte at kirken også var et samfunn for seg. Lesningen av Grunnlovens §2 ble derfor forskjellig fra fløy til fløy i politikken og varierte med situasjonens krav. Gjennom det parlamentariske systemet ble

styringen forflyttet fra kongen til Stortinget. Men de fleste fraksjoner forsøkte å fremstå som kirkevennlige. Helt frem til Første Verdenskrig var det der det fantes flest velgere å hente.

I det vi kunne kalle den sosialdemokratiske ettpartistaten fra 1935 var kirkesaker fra først av marginalisert. Man hadde ingen kirkepolitikk og behandlet Kirken – i beste fall – som om den ikke fantes. Man oppfattet sosialismens verdier som mer moderne og mer kraftfulle enn Kirkens. Berge Furre skriver i en sammenfatning av Arbeiderpartiets standpunkt: "Den gode stat er ein sekulær stat der det rår demokrati, rettferd, likeverd og toleranse. Disse overgripande sosiale fellesverdier i samfunnet rekna partiet for å vera sekulære verdier." Men Nygaardsvolds regjering var i utgangspunktet en mindretallsregjering som ikke hadde råd til kontroverser om noe så relativt uviktig som kirkepolitikk.

Før "krigen" ble kirken respektert i det ytre av museale hensyn. Kirken var et fenomen som hørte hjemme i Grunnlovens tekst, men ikke så mange andre steder. Etter embedsmannsstatens og Venstre-statens lesning av §2 får vi altså en sosialistisk-museal lesning som reduserer kirken og kristendommen til et historisk relikv og dermed til en "privatsak" – slik Lenin hadde bestemt. Når Arbeiderpartiet talte om "trofrihet", betød det i praksis frihet til ikke å tro noe som helst eller – alternativt – frihet til å tro hva det skulle være. Partiet ville tolerere statskirken på visse betingelser, nemlig at de angivelig sekulære verdiene i partiets program ble stående uanfektet. Så kom "krigen", og Den norske kirke kom ut av okkupasjonen i 1945 med økt anseelse.

Først da ettpartistaten ble historie i årene etter Gerhardsens fall, da også de sosialdemokratiske grunnverdiene hadde fått et noe musealt preg, oppdaget man for alvor de såkalte "sekulære" verdienes kristne forutsetninger. Fra Helge Sivertsen til Gudmund Hernes ble det gjentatt gang på gang i historisk sett viltre

variasjoner at "solidaritet" og "nestekjærlighet" egentlig var det samme. Dessuten godtok sosialdemokratene etterhvert statskirken som en av velferdsstatens ordninger med ansvar for å dekke "religiøse behov", omtrent slik Rikskonsertene og Riksteateret skulle dekke folks musikalske og dramatiske behov. Etterspørsel etter livsmening fikk en viss legitimitet ved siden av lønnspålegg og andre harde realiteter.

Som man skjønner, representerer også dette en faktisk nytolkning av §2. For adjektivet "kristen" eller ordvalget kan ikke være det avgjørende. I en tekst som ikke bare er et dokument, men også et monument, vil meningsinnholdet endres i uventede retninger i tidens løp enten man vil eller ikke. De historiske omstendighetene blir avgjørende for lese måten. Bare i svært begrenset grad kan Kirken selv styre fortolkningene.

Etter 1973 – da Arbeiderpartiet måtte forsone seg med å være et parti blant flere på den nasjonale scenen – i den postindustrielle eller postmoderne æra, har kirken gjort seg synlig i internasjonalt hjelpearbeid, med kirkeasyl, bymisjon og sosialetisk vekking. Den tradisjonelle kvinnefiendtligheten er brutt ned, og ingen tviler vel på at homofobien før eller senere vil gå den samme veien. Dermed er i grunnen det aller meste radikalt forandret siden 1814. Staten er en annen. Kirken er en annen. Kristentroen har gjort mer enn ett rundkast på den offentlige scenen fra eneveldets forståelse av religionens oppgaver til de postmoderne variantene.

Den som i dag spør om Grunnloven bør ha en henvisning til kristendommen, hører en gjenklang av et annet spørsmål som aldri var aktuelt i 1814, nemlig hvilken funksjon en slik paragraf vil ha i et multikulturelt og multireligiøst samfunn. Berge Furre nevner ikke problemet med ett ord så sent som i 1994. Det er nettopp dukket opp i horisonten. Når det gjelder §2 og det multireligiøse, må

vi komme tilbake til et språkfunksjonelt problem, nemlig at graden av normativitet vi hører i en påstand, avhenger av hvor tydelig den bryter med foreliggende kjensgjerninger. Der hvor kontrasten mellom påstand og kjensgjerninger er maksimal, er også normativiteten maksimal.

Det innebærer at en muslim eller allerede en katolikk eller jøde hører noe helt annet i §2 enn vi som har vår gang i statskirken. Det vil si at setningen skifter mening fra monokulturelle til multikulturelle omgivelser. Det er ikke dermed uten videre nødvendig å konkludere med at den eneste mulige reaksjonen er å avskaffe paragrafen, men man skal i hvert fall forstå hvordan den klinger i forskjellige ører før man tar en avgjørelse om ordlyden.

Nå er Grunnloven noe annet enn det regulære lovverket, og vi har nevnt at den også skal korrespondere med legitime dekorative behov. Man kan selvsagt leve med en Grunnlov som har – om ikke sovende, så i hvert fall søvnige paragrafer. Nordmenn kan jo øyensynlig til og med leve med en Grunnlov som unnlater å kodifisere det mest sentrale elementet i vår forfatning, nemlig parlamentarismen. Men respekten for det museale kan også bli for stor. Når jeg personlig er skeptisk til §2 og eventuelle forsøk på å erstatte den med en "verdiparagraf", skyldes det, som sagt at den bryter med en sentral arv fra både apostelkirken, Augustin og den unge Martin Luther.

Dermed mistolker det lovformelige ekteskapet mellom stat og kirke et særkjenne ved den vestlige kristendommen: det prinsipielle skillet mellom statens ordninger og Kirkens kall, mellom politikken strategiske beslutninger og troens grunnleggende valg. Man skulle ikke overlate til kirkefiender å angripe §2. Kirken burde angripe den selv som en blank misforståelse av fortellingen om skattens mynt, snarere enn å beholde paragrafen som en sentimental påminnelse om en tilbakelagt historie.

Så langt jeg kan se, har ikke §2 noen direkte, menneskerettslige implikasjoner. Så lenge religionsfriheten er kodifisert, slik den har vært det i Grunnloven siden 1964, er de symbolske privilegiene som kirken mottar fra §2, fullt forenlige med toleranse og respekt i alle retninger. På den andre siden må man ha lov til å spørre med Ludwig Wittgenstein hva man skal med et hjul som kan dreies rundt uten at noe annet beveger seg. Det kunne kanskje bidra til en noe større prinsipiell klarhet om man avsto fra tomme erklæringer som verken kan brukes i skoledebatten eller abortdebatten. Min oppfatning er at en lam tekst er verre enn ingen tekst i det hele tatt. Særlig fordi tekstens kraftløshet kan virke tilbake på forståelsen av det omstridte adjektivet. "Kristen" i grunnlovssammenheng er en kategori som ikke har noen faktiske konsekvenser for noe eller noen. Og det var vel ikke akkurat hva man ønsker at §2 eller en nyoppusset verdiparagraf skulle formidle?